

ТЕМА 13

РИНОК ТРАНСПОРТНИХ ПОСЛУГ

Мета: засвоєння основних понять і структур ринку транспортних послуг; визначення його ролі в забезпеченні матеріального виробництва та міжнародної торгівлі; усвідомлення важливості транспортного обслуговування, фрахтового ринку, базисних умов поставок і міжнародних договорів у сучасних економічних умовах.

Основні поняття: ринок послуг, транспортне обслуговування ринку, морський транспорт, фрахтовий ринок, Інкотермс-2020, чартерні угоди, фрахтові ставки і тарифи, конвенції та угоди про міжнародні перевезення, пасажирські сполучення, регіональна структура торгівлі послугами.

План

1 Сутність поняття «ринок послуг». Сутність поняття «транспортна послуга», важливіші аспекти, ознаки, структурні показники. Сутність поняття «ринок послуг».

2 Структура ринку послуг залежно від різних класифікацій (Світового банку, МВФ, ЮНКТАД, ГАТТ/СОТ).

3 Особливості та аспекти торгівлі транспортними послугами.

4 Місце України на світовому ринку послуг.

1 Сутність поняття «ринок послуг». Сутність поняття «транспортна послуга», важливіші аспекти, ознаки, структурні показники

Ринок послуг – це сукупність економічних відносин, пов'язаних із виробництвом, розподілом, обміном і споживанням послуг. Він охоплює всі сектори, які надають послуги, і є важливим сегментом глобальної економіки.

Особливості ринку послуг.

Ринок послуг має інтеграційний характер, оскільки об'єднує різні види діяльності, зокрема виробничі, інформаційні, фінансові, освітні та інші послуги. Основною особливістю є нематеріальність продукту — послуга існує лише під час її надання, тому запасів таких продуктів неможливо створити.

Важливим аспектом є персоналізація та варіативність послуг, які залежать від потреб клієнтів і рівня обслуговування. Прямий контакт із клієнтом відіграє ключову роль, адже якість обслуговування та взаємодії безпосередньо впливає на враження споживача.

Окрім цього, надання послуг дедалі більше залежить від сучасних технологій.

Використання цифрових інструментів сприяє автоматизації процесів і підвищує ефективність роботи на ринку послуг.

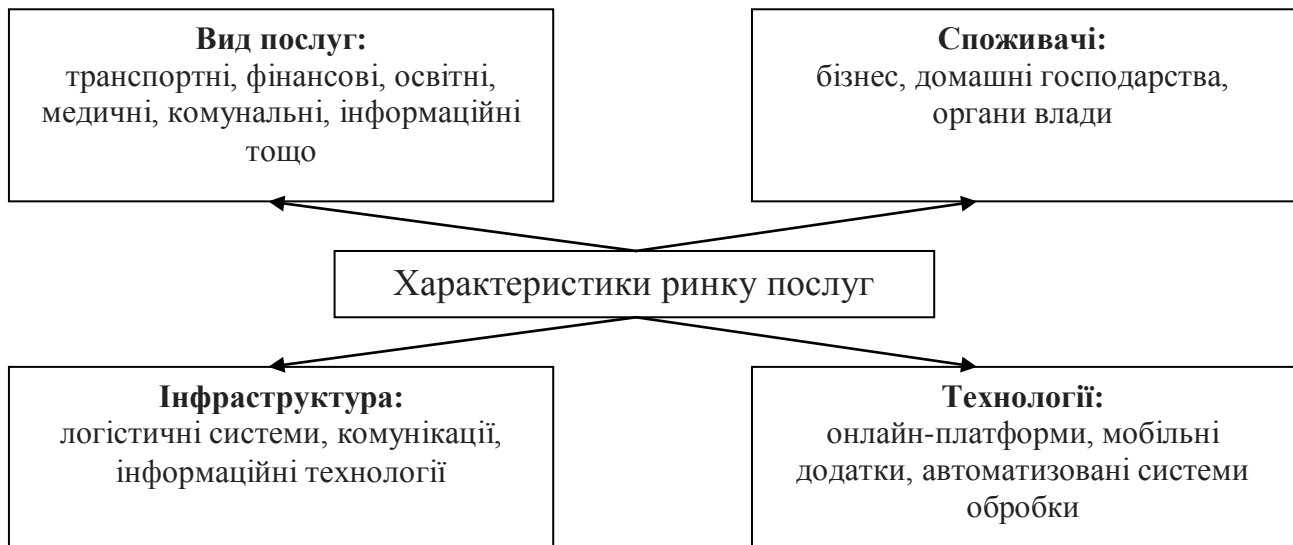

Рисунок 13.1 – Структурні характеристики ринку

Транспортна послуга – це вид діяльності, спрямований на переміщення вантажів, пасажирів чи інформації від місця відправлення до місця призначення з використанням транспортних засобів, інфраструктури та логістичних рішень. Вона є складовою логістики і забезпечує мобільність економічних і соціальних процесів.

Важливі аспекти транспортної послуги.

Транспортна послуга виконує важливу функціональну роль, забезпечуючи просторову та часову доступність товарів і людей, а також оптимізуючи логістичні ланцюги. Її економічна складова впливає на загальні витрати компаній та їхню конкурентоспроможність.

Із технічної точки зору якість транспортної послуги залежить від використання сучасної техніки та інфраструктури. Водночас послуга має важливе соціальне значення, сприяючи мобільності населення, забезпеченню доступу до місць роботи, відпочинку та інших об'єктів.

Ознаки транспортної послуги.

Транспортна послуга є нематеріальною, оскільки не існує поза процесом її надання. Вона має високий рівень персоналізації, адже надається з урахуванням індивідуальних потреб замовника - пасажирів чи вантажовідправника. Реалізація транспортної послуги можлива завдяки супутній інфраструктурі, такій як дороги, станції чи термінали. Її технологічний характер зумовлений застосуванням технічних засобів і інформаційних технологій. Крім того, транспортна послуга має вартісний вираз, який залежить від відстані, виду транспорту та обсягу перевезень.

Таблиця 13.1 – Структурні показники транспортної послуги

Показник	Опис
Відстань перевезення	визначає загальний обсяг послуги з огляду на відстань між точками початку та завершення
Швидкість транспортування	час, необхідний для доставки вантажу чи пасажирів
Вантажопідйомність	максимальний обсяг вантажу, що може бути перевезений за одну операцію
Тариф	вартість надання послуги, яка залежить від виду транспорту, ринку та інших факторів

Транспортна послуга і ринок послуг у цілому є ключовими елементами сучасної економіки, забезпечуючи мобільність, доступність та ефективність у багатьох сферах.

2 Структура ринку послуг залежно від різних класифікацій (Світового банку, МВФ, ЮНКТАД, ГАТТ/СОТ)

Ринок послуг відіграє ключову роль у сучасній світовій економіці, забезпечуючи більше половини світового ВВП і створюючи значну частину робочих місць. Він є основним джерелом інновацій, цифрової трансформації та глобальної інтеграції.

Унікальність сектора послуг полягає у великому розмаїтті видів діяльності – від традиційних послуг, таких як транспорт чи туризм, до високотехнологічних, як телекомунікації й ІТ-рішення. Щоб забезпечити ефективний аналіз, управління та розвиток цього сектора, міжнародні організації, такі як Світовий банк, МВФ, ЮНКТАД та СОТ, розробили різні класифікації ринку послуг. Вони ґрунтуються на особливостях торгівлі, економічних індикаторах і глобальних трендах, а також служать для гармонізації політик і визначення ключових напрямів розвитку.

Ринок послуг є стратегічним компонентом світової економіки, який впливає на всі аспекти соціально-економічного життя. Різноманітні підходи до його класифікації, запропоновані міжнародними організаціями, дозволяють оцінювати стан та динаміку розвитку сектора на глобальному рівні.

Незалежно від того, чи йдеться про транспорт, фінанси, ІТ або туризм, ці підходи підкреслюють важливість інновацій та інтеграції, спрямованих на стимулювання економічного зростання та створення нових можливостей для країн і регіонів. Розуміння структури ринку послуг, його особливостей та глобальних тенденцій є необхідною умовою для формування ефективних стратегій розвитку на міжнародному рівні.

Таблиця 13.2 – Таблиця класифікації послуг (Світовий банк, МВФ, ЮНКТАД, ГАТТ/СОТ)

Організація	Група послуг	Опис	Мета/Акцент
Світовий банк	Транспортні послуги	Морський, авіаційний, залізничний, автомобільний транспорт	Акцентує увагу на тому, як певний сектор послуг впливає на соціально-економічний розвиток країн, особливо з низьким рівнем доходів
	Туристичні послуги	Подорожі, готельний бізнес, рекреаційні послуги	
	Фінансові послуги	Банківська справа, страхування, інвестиції	
	Освітні та медичні послуги	Навчальні заклади, медичні послуги	
	Телекомунікаційні та інформаційні послуги	Цифрові технології, передача даних	
МВФ	Фінансові послуги	Експортно-імпортні послуги між країнами	Мета – вимірювання вартості та руху послуг між країнами
	Державні та державні транзакції	Транзакції на світових фінансових ринках	
	Послуги з нематеріальних активів	Офіційні послуги, пов'язані з державними потребами	
	Робота з ліцензіями, авторськими правами, патентами.	Робота з ліцензіями, авторськими правами, патентами	
ЮНКТАД	Традиційні послуги	Транспорт, туризм та подібні послуги, які мають довгу історію у світовій торгівлі	Акцент на електронній комерції та цифрових інструментах
	Сучасні послуги	Телекомунікації, ІТ-технології, цифрові послуги	
	Послуги зі створення вартості	Управління, аутсорсинг, дослідження – спрямовані на додану вартість для економіки	
ГАТТ/СОТ	Телекомунікації	Мережі передачі інформації для міжнародної торгівлі.	Мета – лібералізація торгівлі послугами через зниження бар'єрів
	Фінансові послуги	Банківська діяльність, страхування на міжнародному рівні.	
	Послуги з консалтингу та управління	Аудит, юридичні послуги, консалтинг	
	Культурні послуги	Кінематограф, музична індустрія, мистецтво	

3 Особливості та аспекти торгівлі послугами

Торгівля транспортними послугами має кілька важливих особливостей і аспектів, які відрізняють її від інших видів послуг. По-перше, транспортні послуги можна поділити на кілька категорій: перевезення вантажів (як транспортними засобами, так і залізницею, авіацією чи морем) і перевезення пасажирів (авіаційні, автобусні, залізничні та морські). Крім того, транспортні

послуги включають як міжнародне, так і внутрішнє транспортування, що вимагає різного підходу щодо стандартів, процедур і митного регулювання.

Таблиця 13.3 – Особливості та аспекти торгівлі транспортними послугами

Аспект	Опис
Сегментація ринку	Транспортні послуги діляться на перевезення вантажів (вантажний транспорт, залізничні, морські та авіаційні перевезення) та пасажирів (авіаційний, залізничний, автобусний).
Інфраструктура	Розвинена інфраструктура: транспортні засоби (автобуси, літаки, судна), транспортні термінали (аеропорти, вокзали, порти), мережа доріг і шляхів, інформаційні системи.
Регулювання та стандарти	Строге регулювання в питаннях безпеки транспорту, митного контролю, національних та міжнародних норм для перевезень, що вимагають дотримання стандартів та правил.
Ціноутворення	Ціни залежать від типу транспорту, відстані, сезону, додаткових послуг (швидкість доставки, умови обслуговування, тип вантажу).
Вплив технологій	Використання GPS, трекінг-систем, онлайн-бронювання і автоматизованих систем управління перевезеннями для підвищення ефективності та зниження витрат.
Екологічні аспекти	Важливість використання екологічно чистого транспорту, таких як електричні автобуси і гібридні автомобілі, а також суворі вимоги до зниження викидів CO ₂ .
Конкуренція на ринку	Висока конкуренція серед перевізників за клієнтів, зокрема міжнародна конкуренція в сегменті вантажних перевезень. Партнерства і угоди між країнами і компаніями.
Взаємодія з іншими секторами	Транспортні послуги взаємодіють із такими секторами, як логістика, туризм, готельний бізнес, експортно-імпортна діяльність, впливаючи на економіку в цілому.

Однією з особливостей торгівлі транспортними послугами є необхідність розвинутої інфраструктури. Це включає наявність транспорту (автобуси, літаки, судна, вагони тощо), транспортні термінали (вокзали, аеропорти, порти), а також мережу доріг і шляхів, через які здійснюється переміщення. Крім того, необхідні ефективні інформаційні та диспетчерські системи для координації перевезень.

Транспортні послуги знаходяться під строгим регулюванням, особливо щодо безпеки транспортування. Технічні норми, вимоги до безпеки, контроль за перевізниками є ключовими для забезпечення надійності і безпечності перевезень. Більш того, є ряд правил і стандартів як для національного, так і для міжнародного транспорту, пов'язаних із митними вимогами, забезпеченням справедливих умов для всіх учасників ринку.

Ціноутворення в цій сфері має свої особливості. Ціна на транспортні послуги варіюється залежно від типу транспорту, відстані, часу року, а також додаткових послуг, які надаються клієнтам, таких як комфорт або терміни доставки. Наприклад, ціна авіаквитка може суттєво змінюватися залежно від сезону, а послуги з експрес-доставки вантажів мають більш високі тарифи через швидкість доставки.

Вплив новітніх технологій на ринок транспортних послуг є величезним. Встановлення GPS і трекінг-систем дозволяє здійснювати моніторинг вантажів і пасажирів в реальному часі, що підвищує безпеку та ефективність перевезень. Онлайн-бронювання, автоматизовані системи управління перевезеннями та платформи для замовлення послуг надають зручність для клієнтів і знижують витрати перевізників, тим самим роблячи ринок більш конкурентоспроможним.

Не менше значення має й екологічний аспект у цій галузі. З кожним роком транспортні компанії все більше орієнтуються на використання екологічно чистих видів транспорту, таких як електричні автобуси, автомобілі з низькими викидами CO₂ та інші новітні розробки. Це зумовлено високими вимогами щодо зменшення впливу на навколишнє середовище і сприяє сталому розвитку.

Конкуренція в торгівлі транспортними послугами є досить високою, оскільки ринок пропонує безліч перевізників і маршрутів. Перевізники конкурують як за клієнтів, пропонуючи привабливі ціни та комфортні умови, так і за міжнародні контракти в сегменті вантажних перевезень, що робить ринок вкрай динамічним.

Транспортні послуги мають важливі зв'язки з іншими галузями економіки, такими як логістика, туристичний бізнес, експортно-імпортна діяльність та інші. Це означає, що зміни на транспортному ринку мають суттєвий вплив на всю економічну ситуацію країни.

Торгівля транспортними послугами є важливою та складною галуззю, що відрізняється високим рівнем регулювання, великою конкуренцією та необхідністю використання новітніх технологій. Її подальший розвиток обумовлений екологічними вимогами і стабільним ростом технологій, які покращують ефективність перевезень і створюють умови для зростання якості обслуговування.

4 Місце України на світовому ринку послуг

Транспортні послуги є важливим сектором економіки України, який сприяє інтеграції країни у глобальні економічні процеси. Вигідне географічне розташування України на перехресті ключових транспортних коридорів між Європою, Азією та Близьким Сходом створює широкі можливості для розвитку транзитного потенціалу. Завдяки великим морським портам, розгалуженій залізничній мережі та зростаючій ролі автомобільних і авіаційних перевезень, Україна залишається важливим учасником світового ринку транспортних послуг.

Проте, значні виклики, як-от військові дії, нестача інвестицій у модернізацію інфраструктури та конкуренція на міжнародному ринку, уповільнюють повну реалізацію потенціалу транспортного сектора. Аналіз основних факторів, тенденцій і проблем дозволяє краще зрозуміти роль України у світовій транспортній системі та визначити шляхи її подальшого розвитку.

Таблиця 13.4 – Показники світового ринку транспортних послуг

Показники світового ринку транспортних послуг	Місце України та ключові аспекти
Географічне положення	Україна має вигідне географічне розташування на перетині важливих транспортних коридорів між Європою, Азією та Близьким Сходом, що створює умови для розвитку транзитного потенціалу.
Морський транспорт	Україна входить до провідних країн з експорту морських перевезень, завдяки великим портам у Чорноморському регіоні, як-от Одеса, Чорноморськ, Південний. Основні експортні товари: зерно, метали, енергоресурси.
Автомобільні перевезення	Українські транспортні компанії забезпечують як внутрішні, так і міжнародні перевезення. Зростає значення автодоріг у перевезенні товарів між Україною та ЄС через впровадження безвізового режиму та угоди про лібералізацію перевезень.
Авіаційні послуги	Попит на авіаційні вантажні перевезення поступово зростає, зокрема для високотехнологічної продукції та швидкопсувних товарів. Основними центрами авіаперевезень є Київ (Бориспіль) та регіональні аеропорти.
Залізничні перевезення	Україна займає важливе місце у перевезенні вантажів через коридори «Шовкового шляху», інтегруючись у європейську залізничну мережу. Основна продукція: зерно, руда, метали, промислові товари.
Транзитний потенціал	Потенціал України як транзитної держави залишається високим завдяки зручному сполученню між країнами ЄС та СНД. Проте повномасштабне використання ускладнене війною та недостатньо розвинутою інфраструктурою.
Тенденції та перспективи розвитку	<ul style="list-style-type: none"> - модернізація інфраструктури (залізниць, доріг, портів); - зростання попиту на екологічно чисті перевезення; - використання цифрових технологій у транспортній галузі.
Проблеми та виклики	<ul style="list-style-type: none"> - військові дії, які руйнують транспортну інфраструктуру; - нестача інвестицій у модернізацію сектора; - конкуренція з боку сусідніх країн (Польща, Туреччина); - високі витрати на оновлення рухомого складу залізничного та автотранспорту.
Шляхи вирішення проблем	<ul style="list-style-type: none"> - розвиток логістичних хабів і модернізація транспортної інфраструктури; - спрощення процедур митного контролю для транзитних перевезень; - впровадження нових технологій для підвищення ефективності транспортних послуг; - стимулювання міжнародних інвестицій у транспортну галузь.

Україна посідає важливе місце на світовому ринку транспортних послуг завдяки стратегічному розташуванню, багатофункціональній транспортній інфраструктурі та стабільному попиту на транзитні перевезення. Основними напрямками експорту транспортних послуг є морські, залізничні та автомобільні перевезення, які забезпечують перевалку значної частини зернових, металів і промислових товарів.

Для збереження та покращення позицій на міжнародному ринку Україні необхідно інвестувати у модернізацію транспортної галузі, розвивати альтернативні логістичні маршрути, а також інтегрувати цифрові технології у транспортні процеси. Співпраця з міжнародними партнерами, розширення ринків збуту та залучення інвестицій сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності транспортних послуг України та посиленню її ролі у глобальній економіці.